

Näsets pastorat
naset.pastorat@svenskakyrkan.se

Beslut om tak- och fasadrenovering, Falsterbo kyrka, Falsterbo socken, Vellinge kommun

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen **avslår** den del av er ansökan som gäller undertak med råspont och papp över långhus, kor och absid. Det gäller från skorstenen och österut, mellan de nedersta takåsarna ochnock över långhus, kor och motsvarande del på absiden.

Länsstyrelsen **godkänner** er ansökan i övrigt, inklusive den del som gäller undertak över murarna, från takfot till nedersta takåsarna och på motsvarande del på absiden, med följande **villkor**:

- Arbetet ska utföras under medverkan av antikvarisk expert enligt bilagan *Antikvarisk medverkan*.
- Blottlagt murverk ska dokumenteras av antikvarie.
- Medeltida delar av takstol som ersätts med nytt virke ska sparas och skrivas in i inventarieförteckning. Urvalet av takstolsdelar ska göras tillsammans med antikvarie.
- Om det uppkommer större avvikelser från de godkända ansökningshandlingarna ska Länsstyrelsen godkänna dessa innan åtgärden utförs.

Tillståndet gäller i 3 år.

Skäl till Länsstyrelsens beslut

På Falsterbo kyrka behöver taket, som är lagt med munk- och nunnetegel, läggas om och förstärkas, fasader putsas om och fönster och dörrar ses över. Takläckage har orsakat rötskador i takkonstruktion, liksom fukt i murverk och putsbortfall på långhus och kor. Undersökningar visar att skadorna huvudsakligen beror på att pannorna har för litet överlapp och att takkonstruktionen är underdimensionerad i förhållande till dess stora takyta. Det har lett till att vatten kommit in via spikhål i nunnepannorna men också till

att understrykning och tegel lossnat. Det senare beror på spänningar i taket som i sin tur orsakas av den underdimensionerade takkonstruktionen. Pannorna är lagda i en ovanligt stor mängd bruk vilket bidrar till belastningen av taket.

Församlingen önskar lägga om taken med nytt munk- och nunnetegel med undertak på tornet lika befintligt och med undertak av råspont och papp även över den östra halvan av långhuset, koret och absiden. Den västra delen över långhuset, fram till skorstenen, föreslås läggas på traditionellt sätt med understrykning med kalkbruk. Församlingens huvudsakliga motivering till denna lösning är att de önskar slippa de problem som funnits med takläckage och följdskador och få ett tätt tak med minimalt underhåll. Enligt församlingen är det därför rimligt att bara ha en mindre del kvar med understrykning. Den västra delen över långhuset är mer synlig och även mer tillgänglig från ingången via tornet. Ett ytterligare motiv är att det inte är möjligt att utföra allt underhåll från insidan.

I tidigare ärende gällande Falsterbo kyrkas tak, med dnr 5838-2024, nämns även att det historiskt varit problem med läckage, att kyrkan har ett väderutsatt läge och att kunskapsläget kring val av metod för understrykning är osäkert. Det har också tidigare framlagts att det inte är troligt att någon entreprenör kan lämna några garantier på den typen av takarbeten samt att vindsutrymmet är så stort att det krävs ytterligare utgång vid arbeten på vinden. En del av argumenten har Länsstyrelsen bemött i sitt tidigare yttrande.

Det har funnits en stor osäkerhet kring just hur ett munk- och nunnetak bör understrykas och underhållas. Vilken panna som ska användas har ännu inte bestämts, men hur den ska understrykas är nu beskrivet i nuvarande förslag. I vilket fall bör prov utifrån vald panna och kyrkans andra förutsättningar dock göras på plats. Enligt arbetsbeskrivningen kan inte ett understruket munk- och nunnetak helt och hållet underhållas från insidan då munkarna najas fast och slutligen läggs i bruk från utsidan. Stora delar av kyrkans tak är svårtillgängliga att underhålla utifrån med skylift då kyrkan ligger något nedsänkt i terrängen. Då underhållet på både understrukna tak och tak med undertak måste göras från utsidan bör tillgängligheten utifrån lösas. Enligt uppgifter kan dock underhållet på understrukna tak till stor del ske från insidan genom tätning. Det är i princip endast den sista pannan, munken, som inte kan läggas tillbaka i bruk. Utrymmet mellan två nunnor kan däremot tätas temporärt, och munken bör också kunna najas fast, från insidan.

Enligt de efterforskningar som gjorts i ärendet har Falsterbo kyrka med största sannolikhet haft understruket munk- och nunnetegel sedan uppförandet i slutet av 1200-talet eller 1300-talet. Kontinuiteten med understruket munk- och nunnetegel ända fram till idag är i sådana fall nationellt sett helt unik. I Nordeuropa finns få andra kyrkor med bevarade understrukna munk- och nunnetak. I Skåne finns omkring ett tiotal kyrkor med tak, eller delar av tak, med understruket vingtegel. Orten Falsterbos storhetsperiod under medeltiden och senare nedgång på 1700- och 1800-talet avspeglas i kyrkans utveckling. Kyrkan valvslogs, byggdes till med kor och torn på 1400-talet. Kalkmålerier ska ha tillkommit vid denna tid. Delar av inredningen så som altare och en del av inventarierna är också medeltida. Exteriört sett har munk- och nunneteglet, tillsammans med avsaknaden av avvattning och annan plåt, en avgörande betydelse för kyrkans ålderdomliga utseende och bidrar till dess höga kulturhistoriska värden.

I övrigt visar ansökan på en väl utförd projektering, inte minst vad gäller ersättning och förstärkning av takstolskonstruktionen med lagning av medeltida sparrar och senare tillkommet virke, byte av åsar, underspänning av åsar och nya snedstavor. Länsstyrelsen anser att underbrädning med papp och fotplåt längs nedre delen av långhus och kor är en acceptabel lösning. Med den förlängs takets och takfotens livslängd då regnvatten förhindras att komma in i murverket. Dessa delar är svåråtkomliga från insidan och därför svårare att underhålla än övriga takytor. Taket har även ett litet takutsprång varför denna del av muren är särskilt utsatt.

Länsstyrelsen anser att med lagning och förstärkning av takkonstruktionen, underbrädning på nedersta delarna av långhus-, kor- och absidtaken samt nya takpannor av bättre kvalitet förbättras förutsättningarna för ett understruket munk- och nunnetak och att ett undertak därmed inte är motiverat. Dessa åtgärder i sig torde bidra till ett tätare tak med mindre spänningar och tätare takfot. Länsstyrelsen har gjort en avvägning mellan å ena sidan det allmännas intresse av bevarandet av ett understruket tak och de kulturhistoriska värden som är kopplade till det och å andra sidan församlingens önskemål. Länsstyrelsens slutsats är att kontinuiteten sedan medeltiden med understruket tak på långhus, kor och absid har ett unikt och högt kulturhistoriskt värde som avsevärt minskar om det ersätts med undertak. Länsstyrelsens sammantagna bedömning är det tekniskt sett kommer bli ett mer fungerande tak och eftersom värdena påverkas i så hög grad avslås den del av ansökan som gäller undertak över långhus, kor och absid.

Beskrivning av ärendet

Ni har ansökt om tillstånd till renovering av fasader och tak i enlighet med handlingar inkomna till Länsstyrelsen den 26 juli 2024. En arbets- och materialbeskrivning samt ritningar är upprättade av byggnadsantikvarie Bengt Wahlgren med flera på Restaurera Sverige AB. Motiveringar till åtgärderna har framkommit vid möten med församlingen och i det ärende, dnr 5838-2024, som föregåtts av ansökan och där Länsstyrelsen yttrat sig över understrykning av taktegel kontra undertak. Då tog Restaurera fram en förstudie i vilken en rad olika motiveringar presenterades.

Ansökan har den 2 september 2024 kompletterats med antikvarisk konsekvensbeskrivning upprättad av antikvarie Max Laserna, Laserna Restaurering. Enligt den kan inte ett undertak motiveras ur antikvarisk synpunkt, medan övriga åtgärder är väl underbyggda.

Ansökan omfattar i huvudsak:

- Lagning av takstol med nytt virke som skarvas respektive förstärks, beroende på var skadorna är.
- Förstärkning av takkonstruktion med nya åsar. Underspänning av mittersta åsen med system av dragstag över långhuset.
- Demontering och återuppbyggande av skorsten och ventilationssystem.
- Uppförande av nya inspektionsgångar med räcken och trappor över långhus och kor.
- Uppförande av golv för inspektion med trappa från klockrummet i tornet.
- Underbrädning med underlagspapp och plåtning av de delar av taket som är över murkrön på långhus och kor.
- Nya munk- och nunnepannor läggs på ny läkt med understrykning på västra delen av långhuset.
- Nya munk- och nunnepannor läggs på ny läkt och underbrädning på tornet.
- Byte av fyra ankarslut i torn och kontroll av övriga ankarjärn.
- Fasadrenovering med putslagning av kalkavfärgning.
- Målning, oljebehandling, kittning, etcetera av fönster, dörrar och ljudluckor.

Ni har valt att anlita Max Laserna, Laserna Restaurering, som antikvarisk expert. Max Laserna uppfyller kompetenskraven i Länsstyrelsens information om antikvarisk medverkan (se Länsstyrelsens webbplats). Överenskommelse om kostnaderna för medverkan träffar ni med den antikvariska experten.

Tillämpliga bestämmelser

Kyrkobyggnader ska enligt 4 kap 2 § KML vårdas och underhållas så att de kulturhistoriska värdena inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. I tillståndet får Länsstyrelsen ställa de krav som är skäligen utifrån behovet av renoveringen eller förändringen. Kraven får gälla hur åtgärden ska utföras samt vilken dokumentation som behövs (se 4 kap. 3 § KML).

Övriga upplysningar

Detta beslut innebär endast tillstånd enligt 4 kap. KML och gäller bara under de förutsättningar som vid beslutstillfället var kända. Krävs tillstånd enligt någon annan lag får ni söka detta särskilt. Om nya omständigheter framkommer under arbetet kan beslutet komma att omprövas.

Om ni har frågor kan ni kontakta Anna Rabow på telefon 010-224 17 47. Ni kan även skicka e-post till anna.rabow@lansstyrelsen.se. Ange då diarienumret i ämnesraden.

Hur man överklagar

Om ni vill överklaga Länsstyrelsens beslut ska ni skriva till Förvaltningsrätten. Överklagandet ska dock skickas till skane@lansstyrelsen.se eller till Länsstyrelsen Skåne, 205 15 Malmö.

Av överklagandet ska framgå vilket beslut ni överklagar (ange diarienummer) och hur ni vill att beslutet ska ändras. Ni bör också tala om varför ni anser att beslutet ska ändras. Uppge namn, adress, telefonnummer och eventuell e-postadress. Om ni har handlingar eller annat som ni anser stöder er uppfattning bör ni skicka med det.

Länsstyrelsen måste ha fått ert överklagande inom tre veckor från den dag ni fick del av beslutet. Om klaganden är en part som företräder det allmänna ska överklagandet dock ha kommit in tre veckor från den dag då beslutet meddelades. Annars kan överklagandet inte tas upp till prövning.

Behöver ni veta mer om hur ni ska göra kan ni kontakta Länsstyrelsen, telefon 010-224 10 00 (växel).

De som deltagit i Länsstyrelsens beslut

Detta beslut har fattats av länsantikvarie Britta Roos med antikvarie Anna Rabow som föredragande.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför underskrift.

Bilaga

Antikvarisk medverkan

Kopia till

Regionmuseet Skåne

Riksantikvarieämbetet

Stiftsstyrelsen i Lunds stift och stiftsantikvarien